

Jászay Tamás

Kényes egyensúly

MAROSVÁSÁRHELYIEK BUDAPESTEN

Nem tudom, hazai szakmai berkekben mekkora feltűnést keltett 2011 nyarán Gáspárik Attila kinevezése a magyar és román tagozattal is rendelkező Marosvásárhelyi Nemzeti Színház vezérigazgatói székébe, mindenesetre a direktorral akkor és azóta megjelent interjúk igen tanulságos olvasmányok. Karakán, szókimondó, habozás nélkül kőkemény hangot megütő és nem utolsósorban nagyralátó színházi ember profilja körvonalazódik ezekből a szövegekből. Nem fél nevén nevezni a problémákat, sőt gyakorta hivatkozik kollégák munkáira, előadásokra, amik tetszetek, és amik nem (őszintén: el tudjuk ezt képzelni pozícióban lévő magyarországi színházi emberekről?). Persze szövegelni lehet, mifelénk is művelik sokan a műfajt, ám a színházigazgatót (az esetek többségében) nem a pályázata vagy a körülötte zajló halkabb-hangosabb vita minősíti, hanem kizárólag a teljesítménye.

Főleg olyan esetekben, mint amilyen az arcát vesztett marosvásárhelyi színházé, amely az utóbbi években gyakori vezetőváltásokon esett át, s inkább csak a túlélésért küzdött, ahelyett, hogy arculatot teremtett vagy talált volna magának. Gáspárik elmondta, hogy érkezésekor dolgozni akaró társulatot talált Vásárhelyen, ám a hatalmon lévő hivatali apparátus minden érdemi változtatás ellen volt. Nem is a nulláról, inkább mínuszról indult tehát, ezért aztán muszáj volt nagyot álmodnia. A hosszú listán első helyen szerepelt a szakmai hitelesség visszaszerzése, bár rögtön hozzá kell tenni, hogy az alig bő fél évvel ezelőtti kinevezés miatt a mostani évadra érdemi befolyása természetesen nemigen lehetett.

A magyar tagozat programját böngészve ezért aztán inkább óvatos és (gazdasági értelemben véve is) kiszámítható tervet látunk, semmint vadul újítót. A nagytermi előadások között találunk két „kikölcsonzított” (Ascher Tamás kolozsvári *Álarcosbábját* és Bocsfárdi László sepsiszentgyörgyi *Bánk bánját*), két, a hírek szerint nagy sikerrel játszott vígjátékot (Móricz Zsigmondtól és Verebes Istvántól), továbbá Lessing *Bölcs Náthánját*. A kistermi előadásokban a klasszikusok háttérbe szorulnak a kortárs, többnyire élő szerzők javára: Székely Csaba (tavaly a Nyílt Fórumon Vilmos-díjjal kitüntetett) drámája, Székely János tragédiája, Háy János istendráma, Eduardo de Filippo komédiája és Medgyessy Éva monodrámája a választék. A továbbjátszások között nagyjából azonos arányban találni tegnapi és mai szerzőket: Shakespeare mellett Schimmelpfennig, Csehov mellett Masłowska is ott van. A rendezői névsorban a már

említettek mellett Harsányi Zsolt nevét olvashatni a legtöbbször, de Sebestyén Aba, Rusznyák Gábor is minőségi garanciát jelent. A színházban, aminek még soha nem volt magyar igazgatója, nemrég mozgásszínházi produkciót mutatott be a magyar és a román társulat: a *Carmina Burana* latin nyelvű, negyvenen vannak a színpadon, mindkét csapatból – még csak hasonló sem történt itt soha korábban...

Nincs semmi baj az évadtervben jól kitapintható manőverezéssel egy olyan színházban, amiről 2010 nyarán még azt lehetett olvasni, hogy a nézők egy része olyannyira elégedetlen volt az akkori vezetéssel, hogy előadás közben tüntetőleg távozott, mások széttépett bérleteket hagytak csak maguk után. Gáspárik Attila direktorsága hajnalán a *Fidelio* újságírójának kérdésére, hogy milyennek szeretné látni a színházat kinevezése

végéhez közeledve, azt felelte: „A mandátum végén? Például örömmel visszaemlékezni arra, hogy Alföldi Robi milyen jó *Ember tragédiáját* rendezett a román tagozaton, és nézegetni azt az albumot, amelyik az egy hónapos budapesti vendégszereplés után készült...”

A nagy álom bizonyos elemei teljesülni látszottak idén február közepén, amikor a marosvásárhelyi színház közel egyhetes turnén járt Magyarországon: Debrecenben egy (a fővárosban a Kamrában látható *Két lengyelül beszélő szegény román* című kortárs lengyel drámával), Budapesten három előadással (*A makrancos hölgy*, a *Platonov*val és a *Bányavirág*gal) szerepeltek. Közülük csupán a Yorick Stúdióval koprodukcióban

készült *Bányavirág* született a Gáspárik-éra kezdetén, a többi továbbjátzás, „örökség”. Így aztán, bár az alábbiakban megkíséreljük a marosvásárhelyi magyar tagozat portréját megrajzolni a három budapesti fellépés alapján, az így levont következtetéseink szükségszerűen korlátozott érvényűek lesznek. Hogy mégsem teljesen elhibáztak, arra talán biztosíték a Tháliában és a Nemzeti Színházban abszolált turné összeállítás: ki akarna olyan előadásokkal fellépni, amelyek hamis képet mutatnak társulata és a saját művészi szándékairól?

A három szóban forgó előadás (*A makrancos hölgy*, a *Platonov* és a *Bányavirág*) között erőltetett volna bármiféle szoros kapcsolódási pontot találni (hacsak nem

Bartha László felvételei

FENT: Bokor Barna (*Platonov*) és László Csaba (*Trileckij*)
BALRA: Bokor Barna (*Petruccio*), Kárp György (*Baptista Minola*) és Berekméri Katalin (*Kata*) *A makrancos hölgy*ben
LENT: Gulácsi Zsuzsa és Viola Gábor a *Bányavirág*ban

azt, hogy mind szerzőjük korai darabja), ugyanakkor feltűnő, hogy egyik sem mondható tipikus választásnak. Mind a Shakespeare-, mind a Csehov-szöveg benne van ugyan a köztudatban, de ha feltétlenül választani kell a szerzőktől, kevés direktor bök épp erre a kettőre a listában. A *Bányavirág* más okból kockázatos vállalkozás: kortárs magyar dráma ősbemutatója (korábban csak felolvasószínházat rendeztek Székely Csaba művéből). A három, meglehetősen különböző világú darabot három rendező jegyzi: a Shakespeare-t színre vivő Sorin Militaru, a Csehovot rendező Harsányi Zsolt és a saját csapatával, a nemzetközi sikereket is elérő Yorick Stúdióval közösen készített *Bányavirág*ot jegyző Sebestyén Aba mind az utóbbi másfél évtizedben szerezte színházi tapasztalatait. Szóval csupán a színlapokat olvasva bátor, ígéretes vállalkásoknak tűnnek, s az előadásokat látva az ígéretnek többségét be is váltják.

A makrancos hölgy nem tartozik a kedvenc Shakespeare-jeim közé: bár már működik a szerzőtől megszo-

kott, a következő években tökélyre vitt vígjátéki mechanika, azért itt még túlságosan belátni a szerelóműhely titkaiba. A darab mintha eleve darabokban heverne, ezért aztán a rendezőnek illik döntenie, hogy a mizogin vonulatot véleményezi-e, netán Katalin kisszerű környezetéről ad részletes rajzot, esetleg sikerül meggyőznie arról, hogy itt minden látszat ellenére mégiscsak a Shakespeare-nél oly sok verzióban áhított, ám csak ritkán elért igaz szerelem a központi téma. Sorin Militaru mégsem igazán dönt (persze ez is egy döntés), amikor ötletdús, gördülékeny, sokféle ízt, színt és árnyalatot kipróbáló és felmutató előadást készít a vígjátékból.

Alacsony kifutórendszer borítja a Thália fehér függönyökkel körbevett színpadát. Vízet kell a minimálók köré képzelni, bár hogy a „catwalk” képzelet sem téves, mutatja a jelmezcsodáknak vonuló nősege, akik előadáshosszat üldözik – különösen egyikük, a többiek-től mindig kissé lemaradó, megérdemelten derűsége keltő matróna – az egyre elcsigázottabb férfiút. Taljánföldön vagyunk: a lányain, Biancán és Katalinon túladni kívánó Baptista (Kárp György) kiöregedett és kiköptött maffiózó, aki rögtön megtalálja a közös hangot azokkal, akik ráismernek mestersége címerére. Ha elnézzük a címbeli makrancos köré sorakozó antiférfihadat, nem nagyon csodálkozunk, hogy elege lett a hímnemből. Berekméri Katalin a címszerepben magabiztosan uralja a színpadot: sötét, vad, izgalmas nőstény, akinek az útjából mindenki eleve kitér. Világos, hogy csak hasonló kaliber győzheti meg és le: Bokor Barna Petruchiója laza punk, nagyképű szerencsefi, aki zavarba ejtően kegyetlen, egyénre szabott módszereivel betöri a vadcsikót. Közös jeleneteiknél szinte izzik a levegő: csupán karikatúrák veszik őket körül, s bár ők maguk is elrajzolt figurák, mégis világos, hogy csak ők ketten tartoznak itt azonos súlycsoportba. Militaru fogyasztásra kifejezetten ajánlott rendezése vállaltan hatásvadász, színes és harsány, ügyes munka.

Ahogy a sok száz évvel később és sok ezer kilométerrel keletebbre játszódó *Bányavirág* is minőségi, színvonalas szórakoztató este. Ezt már csak azért is muszáj leszögezni, mert a szöveget olvasva nem feltétlenül egyértelmű, hogy annyira jókedvű előadásnak néz elébe az ember, mint amelyet a Nemzeti Színház Gobbi Hilda Színpadán láthatott. Valahol az isten háta mögött járunk, vagy tán még onnan is egy kőhajításnyira: lerobant székely kisfalu a helyszín, ahol a bánya bezárása és a munkahelyek megszűnése óta az ivászat össznépi, olimpiai szinten űzött sporttá vált (nehezen feledhető az a mesterien felépített és kivitelezett, bravúros jelenet, amikor egy temetés után a két férfi főszereplő csutakrészezen megpróbál bejutni a házba egy apró ablakon keresztül – sikerül nekik, ennyit elárulok). Székely Csaba pazar nyelvi poénokban dúskáló szövegének amúgy nem ártott volna egy erőskezű dramaturg, ahogy olykor Sebestyén Aba szinte mindvégig jó ízléssel levezényelt rendezése is meg-meglassult néhány helyen.

Mintha az erdélyi kerítésszagató lőre a legalapvetőbb emberi érzéseket is nyom nélkül feloldotta volna

az itt lakókban. A masszív alkoholista, erőszakos Iván (Viola Gábor) alig győzi kivárni agonizáló apja halálát. Testvére, Ilonka (Nagy Dorottya) finoman szólva sem válogatós a férfiak terén, s bár a néző egy kicsit szeretne bízni abban, hogy rá másfajta, jobb élet várhat, erről gyorsan le kell tennie. A kotnyeles szomszéd, Illés (Kovács Botond) vagyona alapján feljebb áll a falu képzeletbeli ranglétráján, ám a rendezés pontosan érzékelteti, hogy éppen olyan szerencsétlen alak, mint itt mindenki. Illés felesége, Irma (Gulácsi Zsuzsanna) jelentéktelennek maszkírozza magát, miközben drámai eseményeken megy keresztül. És ott van a négy, egymás szoros közelségében élő ember közötti kapcsolatot alkoholfelhőn keresztül szemlélő, a viszonyokat összezavaró, azok reménytelenségére a saját sorsán keresztül rávilágító, betegeit nagyjából a halálba segítő, s csak csekély hányadban gyógyító orvos, a beszedes nevű Csillag Mihály (Bányai Kelemen Barna). Csehov Asztrovjának legújabb kori, erdélyi reinkarnációja ez az emberbe-Istenbe vetett hitét a szemünk előtt elvesztő figura.

Valami nagyon nem stimmel a harmadik darab ezáltal ténylegesen csehovi hőisével sem: hiába keresi-kutatja különböző nők karjában és különböző alkoholtartalmú italok mélyén, sehol sem találja önmagát, hiszen jól tudjuk – „az egész Platonov fáj”. Harsányi Zsolt eléggé megnehezíti a saját és a színészek dolgát: monumentális, látszólag üres, valójában ezernyi kacattal telepakolt térben játszatja a darabot. A hátulról időnként előregördülő, a főhőst agyonnyomó zöld palánkfal szép és hatásos elsőre, másodsorra már szájbarágósnak tűnik. A teret borító sok-sok kellék működtetése, vonszolása, életre keltése jelentős energiákat emészt fel, és néhány jól kidolgozott, ám valóságos tét nélküli szcénát eredményez. Merthogy itt sajnos többnyire a felszínen maradunk: sok, amúgy nem teljesen holtidő telik el Platonov „körberajzolásával”, vagyis a körülötte keringő, őt értetlenül bámuló vicces, szánni való, szerencsétlenkedő, együgyű stb. egyedeik felskiccelésével.

A Platonovot játszó Bokor Barna az első részben emiatt a háttérbe is szorul, s csak a három és fél órás előadás legvégére nő meg hirtelen. Először csak cinikusan használja és kihasználja a környezetét, főleg annak nőnemű tagjait, akik persze mind bolondulnak utána (még ha közte és a többi iszákos férfi között nincs is feltűnő, valódi minőségi különbség). Berekméri Katalin domináns, öntudatos Anna Petrovnája, Tompa Klára ártatlan, szerény Szásája, Gecse Ramóna egyik hisztirohamtól a másikkig bukdácsoló Grekovája, Moldován Orsolya súlytalan Szofjája alkotja a főhőst szorongató női hadtestet. Aztán a második részben éles a váltás: érdekesebb, mert reménytelenül megkeseredett arcát fordítja felénk Platonov. Elmélyül, hiteles lesz a válság, főszereplő lesz abból a figurából, aki eddig csak epizodista volt a saját életében. A szépséges zárlat pedig felszáll a magasba: a halott Platonov a zöld fal elé felsorakozó többi szereplő elé áll, velünk szembe fordul, hogy gyönyörűséges kontratenor áriával búcsúzzon a földi léttől.